

GEHECHT AAN YOEP

IED LOOMANS, GEDRAGSKUNDIGE

ORO, HET RIJTVEN

leren van
casussen

beschrijf je eigen casus

GEHECHT AAN YOEP

INTRODUCTIE

Mijn naam is led Loomans. Ik ben psycholoog en werk als gedragskundige bij ORO, een organisatie die gespecialiseerd is in de zorg en begeleiding voor mensen met een verstandelijke beperking en kinderen met een ontwikkelingsachterstand. In deze Leren van Casussen vertel ik over Yoep. Zoals de titel al laat zien, staan de ideeën over hechting centraal in deze casus.

PROBLEEMSITUATIE

Yoep is een zeer ernstig verstandelijk beperkte jongen. Direct na zijn geboorte waren er veel problemen. Hierdoor heeft hij in de eerste 3 levensjaren veel ziekenhuisopnames doorgemaakt vanwege onderzoeken en operaties.

Yoep woont op een beschermd terrein. Elke werkdag loopt hij vanuit de woning hand in hand met een begeleider naar een ander gebouw op het terrein waar hij dagbesteding heeft. Zolang er niets onverwachts op hun pad komt, wandelt hij voetje voor voetje voorzichtig mee. Maar als ze iemand tegen komen of er een auto rijdt, stopt hij met lopen. Na een pauze kunnen ze samen weer verder.

Yoep is het liefst alleen en trekt zich terug op zijn eigen plekjes: in zijn slaapkamer met een speeltje in zijn hand, tikkend tegen het hek in de tuin of wiegend zitten op de grond in het zonnetje. Maar vaak weet hij niet wat te doen en zit dan voorovergebogen in kleermakerszit op de grond. Als Yoep neuriet, is dat een teken dat alles oké is. Maar als hij tegen zijn neus tikt of zichzelf tegen zijn hoofd slaat gaat het niet goed met hem. Wanneer een begeleider hem dan probeert te helpen, duurt het lang voordat Yoep op de ander reageert.

Omdat Yoep niet voor zichzelf kan zorgen, moet hij bij alles geholpen worden door begeleiders. Soms raakt hij hierbij opeens in paniek en gaat dan hard schreeuwen. Hij kan de begeleider dan ook knijpen of krassen. Maar er zijn ook momenten waarop hij een begeleider een knuffel geeft.

Hoewel begeleiders steeds hun best doen om Yoep een zo fijn mogelijk leven te geven, heeft hij meerdere moeilijke momenten per dag waarbij hij zichzelf kan verwonden.

Gedurende zijn hele leven hebben de eetproblemen van Yoep op de voorgrond gestaan. Na jarenlange intensieve therapie eet hij nu net voldoende om geen ondergewicht te hebben. Hij accepteert hierbij te weinig variatie in smaak en structuur om te voldoen aan een gezonde voeding. Yoep laat veel stress zien tijdens de maaltijden en is dan niet meer in staat om te eten.

BEELDVORMING

Yoep heeft direct na de geboorte een hersenbeschadiging opgelopen. Dit is de oorzaak van zijn zeer ernstige verstandelijke beperking. Hij ordent zijn ervaringen vooral lichaamsgebonden en associatief. Hij is volledig afhankelijk van zijn begeleiders, waarbij ze alle dagelijkse handelingen van hem over moeten nemen. Hij leeft in het moment en hecht aan routines en rituelen. Hij heeft moeite met het begrijpen van de grotere werkelijkheid om hem heen. Yoep kan niet praten, waardoor het voor anderen moeilijk is om hem te begrijpen. Emotioneel functioneert hij op een niveau niet hoger dan 6 maanden. Hij is extreem snel uit evenwicht door zowel interne als externe prikkels.

Een ander gevolg van zijn hersenbeschadiging is een cerebrale visusstoornis. Dit betekent, dat de ogen van Yoep in tact zijn, maar dat de visuele prikkels niet altijd goed verwerkt worden naar en in de hersenen.

Hierdoor is zijn beeld van de werkelijkheid niet stabiel: de ene keer neemt hij iets niet waar en een andere keer wel.

Yoep heeft epilepsie in de vorm van absences. Tijdens een absence merkt hij niet op wat er om hem heen gebeurt en stagneert hij in zijn handelingen. Hij mist informatie, waardoor hij na de absence niet meer weet wat hij aan het doen was.

Door de combinatie van zijn zeer ernstige verstandelijke beperking, zijn visusstoornis en de epilepsie ervaart Yoep veel onvoorspelbaarheid gedurende de dag. Hij weet vaak niet wat hij kan verwachten.

Doordat Yoep in zijn eerste 3 levensjaren veel ingrijpende ziekenhuisopnames heeft gehad is de gehechtheid verstoord verlopen. Ouders waren steeds betrokken, maar er was sprake van beperkte draagkracht. Op 4 jarige leeftijd is Yoep daarom tijdens een crisis uit huis geplaatst om voortaan in een instelling te wonen. Ook dit heeft bijgedragen zijn verstoorde gehechtheid.

Er bleek bij Yoep sprake te zijn van autisme. Bij hem uit zich dit in extreme prikkelgevoeligheid, voortdurend risico op overprikkeling en moeite met al kleine veranderingen in zijn routines, rituelen en omgeving.

De combinatie van een onvoorspelbare wereld en moeite hebben met veranderingen én daarbij de verstoorde gehechtheid geeft Yoep een basaal gevoel van onveiligheid. En door die onveiligheid bouwt er voortdurend een spanning bij hem op. Om die onveiligheid en spanning te verminderen trekt Yoep zich terug in zijn eigen wereld, weg van alle onvoorspelbaarheid. Maar als de onveiligheid toch verder opbouwt, verstijft of blokkeert hij. En neemt de onveiligheid nog verder toe, dan gaat hij anderen krassen of knijpen of zichzelf verwonden.

Yoep zit vaak in een situatie waarin hij zich terugtrekt, blokkeert of zichzelf verwondt. En dat zorgt er voor dat hij slecht eet en drinkt. Dit wordt nog

eens versterkt door een probleem vanuit zijn autisme: bij Yoep is sprake van overgevoeligheid voor prikkels in het mondgebied. Hierdoor ervaart hij extreem veel problemen tijdens de maaltijden en eet dan niet. Doordat hij bijna dagelijks onvoldoende vocht en voeding inneemt, zijn de gezondheidsrisico's groot. Yoep krijgt dan problemen met de stoelgang en er is een risico op ondergewicht. Zijn snelle stofwisseling versterkt het gezondheidsrisico. Omdat de begeleiders zich bewust zijn van de risico's, ervaren zij een hoge druk om Yoep voldoende te laten eten. Zij doen daardoor extra hun best en ervaren het als falen van zichzelf wanneer Yoep toch onvoldoende heeft gegeten. Doordat dit vaak gebeurt, leidt dat tot handelingsverlegenheid en stress bij de begeleiders.

Er is onderzocht of er een mogelijkheid is dat Yoep op een andere manier dan oraal voeding tot zich zou kunnen nemen. Vanwege eerdere buikoperaties blijkt het niet mogelijk te zijn om een PEG-sonde te plaatsen. Hierdoor voelen begeleiders nog meer dan voorheen de druk rondom het eten. En Yoep voelt die druk van begeleiders aan, wat averechts werkt en hij blokkeert nog meer tijdens de maaltijd. En zo blijven Yoep en zijn begeleiders alle maaltijden als stressvol ervaren.

Om de situatie om te buigen, zijn de volgende interventies gedaan

INTERVENTIES

INTERVENTIE 1: AANSLUITEN BIJ ZIJN ONTWIKKELINGSNIVEAU EN AUTISME

Mensen met een zeer ernstige verstandelijke beperking en autisme hebben een bepaalde begeleiding nodig. We lichten hier drie punten toe: Er wordt voor gezorgd dat Yoep altijd de directe nabijheid van een begeleider ervaart. Zijn begeleiders zijn zijn signalen steeds beter gaan herkennen, weten nu vaker wat de betekenis daarvan is en passen hun handelen en

tempo daarop aan. Zij hebben ook altijd oog voor omgevingsfactoren, om overprikkeling te voorkomen.

Ten tweede is bij deze mensen het creëren van voorspelbaarheid belangrijk. Voor Yoep zat dat in het ritme van de dag, waarbij er vaststaande ankerpunten zijn. Dit geeft hem rust. Er wordt gebruik gemaakt van concrete voorwerpen, die verschillend van kleur en materiaal zijn, om hem duidelijk te maken wat er in het volgend moment van hem verwacht wordt. De activiteiten van het dagelijks leven worden altijd in eenzelfde volgorde gedaan. Door deze voorspelbare associatiereeksen weet Yoep wat hij kan verwachten.

Het is belangrijk te zoeken naar activiteiten die passen bij het niveau van functioneren. Voor Yoep is daarnaast ontspanning ook belangrijk. Hij geniet van lichaamsgebonden activiteiten zoals snoezelen, schommelen, in bad zitten, zwemmen en fietsen. Maar ook van eenvoudige interactiespelletjes met bekenden.

INTERVENTIE 2: VERSTERKEN VAN DE GEHECHTHEID

Er is voor gekozen om een kleine begeleidersgroep te formeren voor Yoep. Om de continuïteit te waarborgen bestaat deze begeleidersgroep uit medewerkers van zowel wonen als dagbesteding. Hierdoor wisselt Yoep minder vaak van begeleider.

Als er een nieuwe begeleider komt, mag Yoep gedurende een langere tijd wennen. Het inwerken gebeurt gefaseerd en is vooral gericht op relatieopbouw. In eerste instantie is de nieuwe begeleider beschikbaar zonder verwachtingen. Yoep ervaart de nabijheid en kan wennen aan stemgeluid, manier van bewegen enzovoort. Na een tijdje gaan ze samen ontspannende activiteiten doen in het bijzijn van een vertrouwde begeleider. Daarna gaat de nieuwe begeleider ook de dagelijkse activiteiten doen. Pas wanneer Yoep en de nieuwe begeleider elkaar voldoende

vertrouwen, kunnen zij ook de moeilijke activiteiten, zoals nagels knippen en de kapper doen.

Als je wilt werken aan het versterken van de gehechtheid, kun je hechtingsmomenten creëren. Een hechtingsmoment is een activiteit met een begin en een eind waarin het contact wordt aangegaan. Dit alles op een voorspelbare manier. Tijdens het hechtingsmoment worden verschillende materialen gebruikt om contact uit te lokken. Vervolgens worden bewegingen, geluiden en aanrakingen gespiegeld. Je doet wat de ander doet en laat hem voelen dat je hem begrijpt. Er worden steeds pauzes ingelast om ook in te kunnen gaan op (kleine) signalen. Bij Yoep hebben we minimaal 3 keer per dag hechtingsmomenten als activiteit ingepland met behulp van FloorPlay. Muziek was daarbij een goed ingang bij Yoep; hij ontspant dan, gaat meedoen en laat beurtwissel zien.

FloorPlay betekent letterlijk “spelen op de grond”. Het kind laat door te spelen zien hoe het zich voelt, hoe het de wereld begrijpt en wil hanteren. Door spelen en samenspelen van het kind met zijn of haar verzorgers komt de sociaal-emotionele ontwikkeling op gang. FloorPlay is een methode waarin ouders en /of begeleiders gecoacht worden om spelenderwijs interactie met het kind aan te gaan om zo de ontwikkeling van het kind te verstevigen en bevorderen.

Door te starten met FloorPlay kregen begeleiders weer nieuwe inzichten om de hechtingsmomenten vorm te geven. Het sensorisch profiel van Yoep maakte hierbij duidelijk waar ingangen zaten voor de begeleiding om met hem in contact te komen. Belangrijke inzichten waren: je bent zelf belangrijker dan het materiaal; breng jezelf in tijdens het contact; maak contactcirkels met pauzes zodat Yoep initiatief kan nemen; bevestig Yoep in zijn spelhandelingen en varieer hierop.

Tijdens de teamscholing is aandacht besteed aan het versterken van de gehechtheid, het niet eten en drinken van Yoep en de handelingsverlegenheid en stress bij begeleiders hierdoor.

Er zijn bijeenkomsten met de volledige begeleidersgroep. Er wordt dan gereflecteerd op de hechtingsmomenten die gecreëerd zijn; zijn er voldoende begeleiders waarbij hij zich veilig voelt? Hoe veilig ben je zelf al? Wat kun je doen om je relatie met hem te versterken? Ook worden er altijd videobeelden bekeken, waarbij aandacht is voor kleine signalen die Yoep laat zien en voor de interactie tussen Yoep en zijn begeleiders. Het verloop van hechtingsmomenten, maaltijden, dagelijkse zorg en ontspanningsactiviteiten worden hierbij besproken.

Op het gebied van het eten en drinken en de stress die dit bij begeleiders oplevert is het volgende gedaan: In overleg met de zorgcoördinator, diëtiste, Arts Verstandelijk Gehandicapten (AVG) en gedragskundige is een protocol opgesteld met betrekking tot inname van voeding en vocht. Dit is met de begeleidersgroep besproken, met vooral de nadruk op de gedeelde verantwoordelijkheid. Het protocol geeft begeleiders houvast en vermindert de handelingsverlegenheid en stress. Als Yoep toch niet voldoende eet, dan dragen de AVG en de diëtiste de verantwoordelijkheid verder.

RESULTATEN VOOR YOEP

Yoep heeft een stabiele begeleidersgroep van 12 personen, die voorspelbaar en betrouwbaar voor hem zijn en altijd in zijn zicht zijn. Hij is vaak ontspannen. Hij begrijpt wat er verwacht wordt en verstijft minder vaak. Als dit gebeurt, zijn dat meestal korte momenten. Zijn vertrouwde begeleider vindt vaak weer een ingang bij hem, zodat hij zijn activiteiten weer op kan pakken. Yoep krast, knijpt of verwondt zichzelf nog maar incidenteel.

Ook de maaltijden verlopen beter. Yoep eet en drinkt voldoende. Er is geen risico meer op ondergewicht. Hij heeft een gezond gewicht. Hij eet en drinkt gevarieerd, waardoor zijn voedingspatroon gezonder is.

De leefwereld en het activiteiten aanbod van Yoep zijn vergroot. Er zijn minder momenten waarop hij zich terug trekt. Yoep is nog steeds graag alleen in zijn eigen kamer en zal slechts na uitnodiging van een begeleider iets anders gaan doen. Samen met een begeleider gaat hij nu naar de huiskamer of de tuin, waar hij ontspannen aanwezig kan zijn. Hij kan nu ook genieten als hij met hen een grotere ronde gaat wandelen of fietsen. Hierdoor is er een betere balans in inspannende en ontspannende activiteiten voor Yoep.

Dank zij alle hechtingsmomenten is het vertrouwen tussen Yoep en zijn begeleiders gegroeid. Het vertrouwen tussen Yoep en zijn moeder is ook gegroeid. Moeder heeft meegedaan met de teamscholing hechting en FloorPlay. Met ondersteuning van vertrouwde begeleiders gingen zowel Yoep als zijn moeder zich veiliger voelen bij verschillende activiteiten binnen en buiten de woning. Een zus van Yoep kwam ook steeds vaker mee. Nu gaan ze regelmatig met z'n 3-en zwemmen en wandelen, waar ze samen enorm van genieten.

GELEERDE LESSEN

We hebben geleerd dat werken aan gehechtheid een basis biedt voor zowel begeleiders als Yoep om te ontwikkelen. Begeleiders ervaren nu: Knuffelen is ook werken.

Als je aan gehechtheid wilt werken, moet je met een klein en stabiel begeleidersteam werken. Er is dan vertrouwen in elkaar, in de cliënt en in de veranderingen die je wilt inzetten. De rollen van de zorgcoördinator die

goed kan plannen en coachen en een manager die dit faciliteert zijn belangrijk

We hebben geleerd; om ergens te komen moet je vertrouwen en lef hebben. We wisten dat Yoep beter op zijn plek zou zijn op een andere woning. Hoewel dit een grote verandering zou zijn voor Yoep, hebben we het toch als een kans gezien. Door de hechtingsmomenten zagen we groei in vertrouwen tussen Yoep en ons en gingen we er vanuit dat de verhuizing goed zou komen. We hebben er voor gezorgd dat zijn vertrouwde begeleiders mee verhuisden, dus alleen de woning en de medebewoners waren nieuw voor hem. En we hebben ervaren dat de verhuizing Yoep alleen maar voordelen heeft gebracht.

AFSLUITING

Dit was de casus gehecht aan Yoep. Gelukkig heeft Yoep zich beter kunnen hechten aan ons. Wij zijn ook nog meer gehecht geraakt aan Yoep, Dat wensen we meer cliënten toe.

Reacties/vragen zijn uiteraard welkom. Die kunnen online, via de website worden geplaatst.

Bedankt voor het luisteren.

Bezoek de website van leren van casussen: <http://lerenvancasussen.cce.nl>

Bezoek de website van het CCE: <http://www.cce.nl>

Bezoek de website van ORO: <http://www.oro.nl>

Bezoek de website van het Rijtven: <http://www.oro.nl/Het-Rijtven>

Dit project is mogelijk gemaakt door

Fonds NutsOhra.

NutsOhra geeft financiële ondersteuning aan projecten

op het gebied van de gezondheidszorg en

heeft daarbij voorkeur voor projecten die leiden tot

verbetering van kwaliteit van leven van mensen met een ziekte, beperking of risico.

